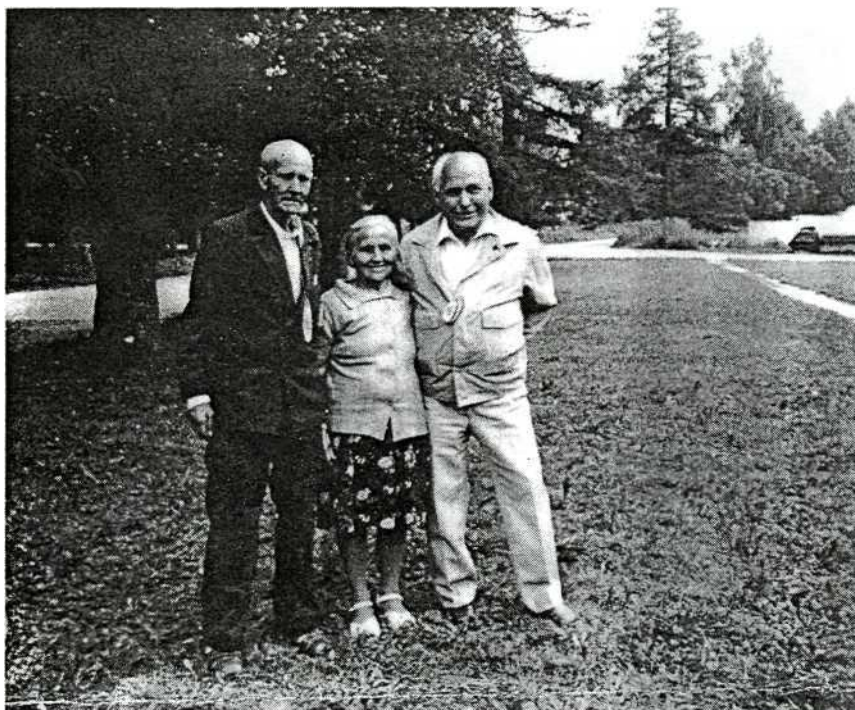

SVENSKBYBORNAS DAGÖRESA SOMMAREN 1990

av Jan Utas

Emil Norberg och Emma Malmas från Gammalsvenskby (nuvarande Verbivka) i Ukraina tillsammans med föreningen Svenskbybornas ordförande Gustaf Buskas på Dagö sommaren 1990.

Foto: Jörgen Hedman

Den gångna sommarens resa till Dagö för svenskbybor och svenskbyättlingar bjöd på många fina och minnesvärda upplevelser, men allra högst tror jag att de flesta av deltagarna sätter minnet av återkomsten till platserna där våra förfäder bott och verkat i närmare 500 år. För ingen av oss hade vågat drömma om att vi någonsin skulle komma dit, till den forna svenskbyn Röicks på Dagö, som våra förfäder tvingades lämna 1781.

Vi var ett 40-tal personer som anlände till färjeläget Heltermaa på Dagös östra kust den 6 juli. De flesta av oss kom från Gotland, men Emma Malmas och Emil Norberg hade rest direkt från den lilla byn Verbivka, fd Gammalsvenskby, i Ukraina för att vara med om den för oss historiska händelsen av en grupp svenskbybor åter såg sina förfäders ö efter drygt 200 år.

På kajen mötte Jörgen Hedman, välkänd för både svenskbyborna och Kustbons läsare för sina forskningar om dagösvenskarnas historia, och chefen för hembygds museet på Dagö, Urmans Selirand, med svenska flaggor och

mycken värme. De båda hade lagt ned ett stort arbete på att ordna ett fint program för oss under de två dygn vi besökte ön. Inte minst tårknipande var välkommandet vid Korsbackan, den plats där de svenska böndernas kyrkoherde tog avsked av sin församling vid avfärden 1781, en plats till vilken det dessutom sedan ännu längre tillbaka finns en tragisk tradition knuten om två mötande och stridande brudföljen - med åtföljande sedvänja att alla förbipasserande skall tillverka och på platsen sätta upp ett kors av material som man kan hitta i omgivningen. Sandkullen är än idag översållad av hundratals kors av allehanda material, utföranden och storlekar. Där hälsades vi nu välkomna med tal av en av öns kommunalpampar, samt fick motta blomsterbuketter av fyra näpna småflickor i estniska folkdräkter.

Senare firade vi den första högmässan på svenska i Röicks kyrka på närmare 200 år inför en synbarligen något förstummad estnisk församling, med psalmsång av bl.a. en improviserad svenskbykör. De traditionella

svenskbysångerna "Signe Du och råde" och "Vänta efter Herren" klingade måhända inte lika starkt och vackert som vid 1-augustihögtiderna i Roma kyrka på Gotland, men känslan var det inget fel på. Till kyrkan, som är uppförd i början av 1800-talet men på platsen för den föregångare som våra förfäder besökte, skänkte föreningen Svenskbyborna ett par mässingsljusstakar, överräckta av ordföranden Gustaf Buskas. Vi la också ner en minneskrans på gravsten till den siste svenske inbyggaren i Röicks. Vi besökte herrgårdarna Hohenholm och Grossenhof, den senare belägen i Suuremöisa på östra delen av ön, där grevarna av ätterna de la Gardie och Stenbock gjorde livet surt för våra förfäder under 1600- och 1700-talen. Huvudbyggnaden vid Grossenhof är relativt välbevarad och av mycket imponerande mått. Den används nu som skola.

Vi klättrade högst UDP i fvrtnet vid Takne, längst ut på öns nordspets och beundrade utsikten över den skogklädda ön. Den som lättast av alla sprang (!) uppför de närmare 200 stegen i tornet - en fransk gjutjärnskonstruktion från mitten av 1800-talet - var Emma Malmas, 72 år fyllda.

Den första dagen avslutade vi i en gård i just byn Malmas, där Emma och hennes släkt har sina rötter. Det var en underbart stilla och vacker sommarkväll, och friden stördes endast av myggsvärmar och de ständigt överflygande Mig-planen från basen utanför Hapsal på det estniska fastlandet. Gården, som köpts in av hembygds museet på Dagö för att bevaras som ett minne av den numera försvunna svenska kulturen på ön, ligger inbäddad i skogen. De knuttimrade byggnaderna är från början av 1800-talet, och bl.a finns här den gamla estlands-svenska bostaden med rökstuga och riförstu, om inte helt bevarad så i alla fall full igenkännlig. Där finns också en rökbaslu för bastubad, vilket deltagarna i resan fick prova på i praktiken under kvällen, en mycket minnesvärd rökdoftande upplevelse. Dessutom bjöd våra värdar på en traditionell måltid med kormjölsgröt med fläsktärningar, surmjölk och rökt fisk, bl. a näbbgädda, det sistnämnda en verklig delikatess. Levande estnisk folkmusik och dans satte ytterligare färg på kvällens upplevelser innan vi vandrade